

KIK VOLTAK ŐK?

Emlékműsor a második világháborúban elesett fügödi hősi halottakról

Bevezetés

(Elmondja az előadás felkészítője, aki ezután beáll a sorba, szereplőnek)

Tisztelt ünneplő közönség!

Hősi halottaink emlékoszlopa előtt tisztelgünk. Kis együttesünk alkalmi műsorral, a márványba vésett nevek személyes idézésével kíván emlékeket, érzéseket ébreszteni.

A műsort *Petró András* állította össze.

Közreműködött: *Nagy Sándor, Simon Lászlóné, Kahulics Bertalanné Arnóczki Judit.*
Szívügyének tekintette a Nyugdíjas Klub minden tagja.

Szereplők: *Kelemenné Simon Mária, Kozák Zsófia, Kozák Gábor, Petró Péter*

Betanította: (Egy hang a karból) *Kelemenné Simon Mária*

Tisztelt Emlékezők! Ünnepi műsorunk mottója Ady Endre sokat idézett zsoltáros hangú költeményének, Imádság háború után, első szakasza.

**Uram háborúból jövök én
Mindennek vége-vége:
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a béke.**

Akik előtt a mai napon tisztelettel fejet hajtunk, nem jöttek vissza. Elragadta őket a második világháború szörnyű vihora. Emléküket őrzik a márványtáblára vésett nevek, őrzi ez a hagyománnyá vált ünnepségünk, amikor értük szól a harang, az ökumenikus istentisztelet, a koszorúzás. Az idő múlásával mégis megdöbbenve tapasztaljuk, hogy egyre nehezebb felidézni a nevekhez tartozó élő embert.

Kik voltak ők, a hős fiak? Kik voltak a katonák a Don-kanyarban, az ifjú levonték és a velük együtt elhurcolt „öreg vitézek” valahol Nyugat-Európában szétszóródva? Mikor és hol születtek? Hol volt lakóhelyük, családjuk? Hol, mikor érte őket végzetük? Arcukat már csak fénykép őrizheti, személyiségük vonásait a gyarló emlékezet, leginkább az utódok, a hozzátartozók emlékezése. A *legszebb legényeket* vitték el, mondja a hajdani szerelmes leány botjára támaszkodva. A *legjobb édesapák* maradtak ott, mondják özvegyek és árván maradt gyerekek. Oda

lett a *falú színe-java, szíve-virága*, mondják az emlékező szónokok. Ez a közös emlékezet, de mi most egyenként keressük élő emberi arcukat. Ki volt *Balog Imre*, ki volt *Butykai István*, *Hornyák András* és mind a többiek?

Az emlékőrzők keresik a választ, kutatják a levéltárakat, anyakönyveket, családi dokumentumokat, kérdezik a hozzátartozókat. Az eddig összegyűlt adatok első hozadéka ez az emlékműsor, az új, a bővített névsorolvasás.

Következő hang

Emlékezzünk BALOGH IMRÉRE!

Élt 30 évet. Született 1913. október 15-én, Alsófűgödön. Meghalt 1943. január 27-én a Don-kanyarban. Édesanyja *Novák Erzsébet*, felesége *Mikola Ilona*. *Balogh Imre* kiváló katona volt, fegyelmezett, kötelességtudó. Büszke volt tizedesi rangjára. Róla tudunk legtöbbet, mert ő volt a kor katonaéletének modern Mikes Kelemenje. Szorgalmasan írta tábori lapjait: Miskolcra a laktanyából, a felvidéki, a kárpátaljai, az erdélyi visszacsatolás ismert és ismeretlen helyeiről. 1942. augusztus másodikától „a messze távolból” „valahol Oroszországból”. Ezeken a lapokon a honvágygal küzdő katona fájdalmát, hazavágyódását, szerettei, édesanyja, felesége, a kétéves kicsi *Jánoska* féltését, szép emberi érzéseit fogalmazza meg. Együtt él a családdal, a faluval a lövészárookban is. Megírja, mit hová vessenek, hogy neveljék az állatokat, és mindig köszönti a rokonságot, az ismerősöket. Elmaradhatatlan kérése: *vigyázzanak Jánoskára!* Megdőbbentő dátumok következnek. Utolsó lapját 1943. január 12-én keltezi „le sem tudom írni, hogy mennyire szeretnék már otthon lenni, hogy megláthassam mindannyiukat”-írja, amikor már olyan közel a végóra. 1943. január 12-én indult meg hatalmas túlerővel a nagy orosz doni áttörés. A Magyar Vöröskereszt értesítése szerint *Balogh Imre* tizedes 1943. január 27-én eltűnt *Nikolajewkánál* a Don-kanyarban, ahol ma tiszteletükre emlékoszlop áll a számunkra oly tragikus történelmi helyen. Milyen jó, hogy a család, *Jánoska*, gondosan megőrizte ezt a történelmi emlékké vált tábori levél csomagot.

Következő hang

Emlékezzünk BAKOS JÓZSEFRE!

Született 1908. január 20-án Felsőfűgödön. Halálának helye és ideje ismeretlen. Édesanyja *Varkoly Erzsébet*. A Bakos család Alsófűgödön lakott az akkori Másvég elején. Megbecsült cipésmester volt, jó édesapa. Már közelről hallatszott a front moraja, amikor 1944. december elején az utolsó nagy mozgósítással összeszedték az ifjú *leventéket*, s az itthon maradt idősebb férfiakat. 30-40 fős csoportot hajtottak

fegyveres suhancok Nyugat felé, köztük Bakos Józsefet, akiről nem tudni hová lett, mi történt az „öreg leventével”.

Következő hang

Emlékezzünk BUTYKAI ISTVÁNRA!

Élt 21 évet. Született 1921-ben Felsőfügödön, a Hustákon. Meghalt 1943-ban a Don-kanyarban. Édesanyja *Pásztor Borbála*. *István* fiatal volt, *nagyon fiatal és szerelmes vőlegény*. Mutató, csinos katonafiú, tizedesi ranggal. A Butykai fiúk négyen voltak testvérek, ő a legidősebb. Időrendben szabályosan öt évenként követték egymást, így nagy volt közöttük a korkülönbség. *István* Kassán töltötte katonai szolgálati idejét, onnan vitték őket 1942 nyarán a frontra.- Amikor itthonról elindult Kassára, elkísértük az encsi állomásra, mondja a Budapesten élő *András* öccse. Felejthetetlen búcsúzás volt. Nagy sírás-rívással. Összetörten ballagtunk hazafelé, mintha csak éreztük volna, hogy ez volt a végső búcsú. Temetési helyéről és idejéről sohasem kaptunk értesítést. Nevét felvésettük a család síremlékére is.

Következő hang

Emlékezzünk ESTÓK JÁNOSRA !

Élt 54 évet. Született 1891. május 2-án Felsőfügödön. Édesanyja *Telegdy Borbála*, felesége *Nagy Erzsébet*. Meghalt 1944. december 22-én a *Gibárti hídnál*. Megbecsült asztalos mester volt, háza, műhelye a templom melletti téren a hajdani kovácműhely szomszédságában régen elenyészett. Végigharcolta az első világháborút, részt vett a felvidéki, a kárpátaljai visszacsatolásban. Halála szívszorító történetét Pesten élő *János* fia írta meg. A front december 16-án harcok nélkül haladt át a falun. Eljött a félig háború, félig béke ideje. A lakosság munkára fogható tagjait „*málenki robotra*” vitték. *Estók Jánost*, és többeket a gibárti híd ideiglenes helyreállításához. Itt érte a halálos baleset december 22-én. *János* írja a temetésről: „Édesapámat 1944. december 24-én temettük el, irtózatos hidegben. Gyalulatlan deszkákból összetákolta koporsóban. Őt, aki életében annyi koporsót készített mások számára.” *János* fia és *Kató* lánya minden alkalommal jönnek *Pestről*, együtt emlékeznek velünk.

Következő hang

Emlékezzünk HEBÓ JÁNOSRA!

Élt 28 évet. Született 1915-ben Felsőfügödön. Meghalt 1943. december 15-én ismeretlen helyen. A család háza Alsófügöd felé menet baloldalon akkor az utolsó, ma lakatlan. A három Hebo testvér: *János*, *István*, *Margit* közül *István*, a jól ismert

mindenki által kedvelt útőr maradt családjával a szülői házban. János otthona a laktanya volt, de az maradt testvére családja is. Gyakran látogatott haza. Akik még emlékeznek rá, jó vágású, közvetlen, művelt fiatalembernek mondják

Következő hang

Emlékezzünk HORNYÁK ANDRÁSRA!

Élt 19 évet. *Kimondani is rettenetes.* Született 1925. július 27-én. Felsőfügödön, a Hustákon. Édesanyja *Paulovitz Jolán*. Halála helye és ideje ismeretlen. Édesapja az első világháborúban szerzett sebesülése maradandó nyomaként elnyomorodott kézzel végezte el a legprecízebb munkákat. Nyolcan voltak testvérek, ő volt a negyedik. Csakúgy köznapi módon **ő a Hornyák Bandi!** Erős, zömök termet, jó kedvű fiú. Gutmann bácsi kovács műhelyében tanulta a kovácsmesterséget. Jó kovács lett volna belőle. Őt is az utolsó pillanatban, 1944. december elején vitték el a levettékkel. A jól ismert házban, a vasúti sorompónál, a család egyik leszármazott tagja *Galkó Gyuláné Bitó Lenke* él családjával, aki szívesen meséli azt, amit még ő tud.

Következő hang

Emlékezzünk KÁDÁR ISTVÁNRA!

Élt 29 évet. Született 1914-ben Abaújszántón. Meghalt 1943-ban a Donkanyarban. Édesanyja *Kassai Anna*. Keveset tudunk róla, benősült a faluba, *Csatlós Annát* vette feleségül, aki Alsófügöd utolsó házában lakott a Bársonyos partján. A faluban nem él hozzátartozója.

Következő hang

Emlékezzünk KISS PÁLRA!

Született 1915. február 18-án a közeli Felsőszenden. Édesanyja *Golyanna Veron*. Halála ideje és helye ismeretlen. Róla is keveset tudunk 1934. szeptember 22-én kötöttek házasságot *Karafa Margittal*.

Következő hang

Emlékezzünk KOZÁK JÁNOSRA!

Született 1913. július 9-én. Halála helye és ideje ismeretlen. Édesanyja *Luhály Borbála*. Házuk a mai Fő út 78. szám alatt áll, az oszlop mellől is jól látható. István nevű fia lakik benne családjával. *István* annyi évtized múltán sem képes beszélni erről a tragédiáról.

Következő hang

Emlékezzünk KOZÁK JÓZSEFRE!

Élt 39 évet. Született 1908.. február elsején Felsőfügödön. meghalt 1947-ben Romániában, Foksányban, az akkori nagy fogolygyűjtő táborban. Édesanyja Zs. Nagy Mária, felesége Bárány Erzsébet, akit Gibárról hozott Fügedre. Encsen dolgozott egy fatelepen, és művelte saját földjét. Legkisebb gyereke, Szedlák Józsefné Kozák Borbála, aki Gibárton él, mesélte az édesanyjától hallott történetet. Édesanyja 1947-ben kijárt az encsi állomásra a fogolyvonatok érkezését várva. Az egyik alkalommal szalaszeni emberek kiabáltak ki a vonatablakból: Kozákné, Kozákné, két nap múlva megjön a férje. Nem jött sem két nap múlva, sem azután. Tífuszban halt meg, tömegsírba temették.

Következő hang

Emlékezzünk LAKATOS HORVÁT JÁNOSRA!

Élt 25 évet. Született 1918-ban Alsófügödön a cigánysoron. meghalt 1943 januárjában a Don-kanyar nagy temetőjében. Jó kiállású, kedves, dolgos legény volt. A mezőgazdaságot választotta kenyérkereső munkának. Szerette a lovakat, jó kaszás volt. Kedvelték, becsülték a faluban. Katonai szolgálatát a 23-as könnyű tüzérezredben látta el. Eltűnéséről 1943. július 23-án kapott értesítést a család. Testvére Glonci Lajosné kezdettől részt vett az emlékünnepeken. A család megőrizte János katonafényképét.

Következő hang

Emlékezzünk LENCSÉS FERENCRE!

Élt 26 évet. Született 1917. március 17-én. meghalt, (eltűnt?) 1943. január 17-én a doni áttörés első napjaiban. Édesanyja Kozák Mária. Házuk Felsőfügödön, a Hustákon ma is áll, sógornője Lencsés Istvánné lakik benne. Megőrizte Feri egy ifjúkori fényképét. Tiszta, nyílt arc néz ránk, magas homlok, dús haj, szigorúan összehúzott szemek, keskeny vonallá zárt száj. Megdöbbenő, lenyűgöző a mély szomorúság, a mérhetetlen bánat visszfénye ezen a fiatal arcon. Festő megfesthetné, szobrász megformálhatná róla a bánat ifjú hercegét. A fényképezőgép lencséjébe nézve, mintha eljövendő sorsát látta volna.

Következő hang

Emlékezzünk LUHÁLY JÁNOSRA!

Született Alsófügedön 1922. január elsején. Halálának helye és ideje ismeretlen. Édesanyja *Kristóf Borbála*. 1942-ben vonult be katonának. Várpalotán volt tisztes képzésen, onnan vitték Kassára örvezetői rangban. Magas, jó alakú, vidám tekintetű ifjú néz ránk azon a csoportképen, amit a kassai ligetben csináltak róluk 1942. október 3-án. Kilenc ifjú katona szorosan összezárva, jelezve az együvé tartozást, hosszú köpenyben, derékszíjjal karcsúsítva. Derűsek, jó kedvűek, fiatalok, bizakodók. Ők a második hadsereg utánpótlása. *Vajon hányan tértek vissza közülük?* A faluban élő legközelebbi hozzátartozója Luhály Teréz lánya, Árvai Andrásné Lehóczki Katalin, tőle kaptuk ezt a sokat mondó fényképet.

Következő hang

Emlékezzünk PETRO JÁNOSRA!

Élt 29 évet. Született 1914. november 14-én Alsófügedön. Édesanyja *Súbert Erzsébet*. Családi házukban a *Tóbiás- szugban* nagycsalád, több nemzedék élt együtt. Ezidőben ő volt az első legény a faluban. Zömök, erős, vidám, nótás legény. Szerette a lovakat és járt a lányok után. Itt volt a nősülés ideje, de folyton behívták. Örvezető volt. A Don-kanyar lövészárkaiban közel volt hozzá *Balogh Imre*, barátja, sógora, nagy volt az öröm, ha összejöttek. *Együtt, egymást támogatva vánszorogtak hazafelé azon a rettenetes hómezőn halálukba is.*

Következő hang

Emlékezzünk SZALIPSZKI MÁRTONRA!

Született 1916. január 16-án Amerikában, Yonker városban. Halála helye és ideje ismeretlen. A család Fancsalból származott, megjárták Amerikát, de 1928-ban már Fancsalban konfirmált az evangélikus egyházban. Édesanyja korán meghalt, édesapja gazdálkodott, egyedül nevelte a hat gyereket. *Márton* volt a legidősebb. Katonai szolgálatát töltötte, onnan vitték a frontra. Még itthon készült katonaképen elegáns, mosolygó, délceg katona, bizakodva néz a jövőbe. *Bizonyos, hogy nem ilyennek álmodta.* A hozzátartozókból még többen élnek a faluban, őrzik az emlékét.

Következő hang

Emlékezzünk TAKÁCS ISTVÁNRA!

Élt 27 évet. Született 1917. augusztus 17-én. Meghalt 1944. november 15-én. Halála helyéről és idejéről nincs adatunk. A Szikszói Járásbíróság nyilvánította halottá 1964-ben. Családi otthonuk itt van a közelben, a templomszugban, ma üresen áll. Édesapja bíró is volt. *Kevés emlék maradt róla* és nem segíthet már a legkisebb testvér János sem, aki a ház gazdája maradt és nem oly régen hagyott itt bennünket. Az bizonyos, hogy Kassáról indult vele a katonavonat az orosz frontra.

Következő hang

Emlékezzünk TARR ANDRÁSRA!

Élt 38 évet. Született 1907-ben Abaújszántón. Meghalt 1945. március 7-én Máramarosszigeten, tífuszban. Édesanyja *Tarr Borbála*. Alsófügedőn laktak a Másvégen, a Bársonyos partján. Szikár alkat, erős, szívós, jó kedélyű munkásember volt. *Ott volt minden kulturális és sporteseményen.* Feleségét *Erzsi* nénit, és két gyereket, *Margitot és Andrást* hagyta magukra. A család sohasem tudta kiheverni az édesapa hiányát.

Következő hang

Emlékezzünk TEMES ANDRÁSRA!

Élt 36 évet. Született 1907. május 13-án. Alsófügedőn.. Meghalt 1943. februárjában Kolozsvárott. Ősi családi házuk a Másvégen, benn a szugban állt, a legrégebbi fügedői házak egyike. Agglegény volt, agglegény maradt *József* öccse, és később *István* is. Ők ketten új otthont teremtettek a Másvég legszebb helyén. *András* tekintélyes megjelenésű, szorgalmas gazda volt. Az ő útja a frontra ugyanaz, mint a második hadsereg katonáié szülőföldünkről: Kassára hívták be, nem tudjuk, hogy mikor, s onnan vitték a frontra.

Következő hang

Emlékezzünk TEMES FERENCRE!

Élt 19 évet. Született 1927. április 14-én, Alsófügödön. Meghalt 1946. december 19-én. *Temes András* legfiatalabb testvére. *Friss, gyorsléptű, vékony fiú volt, a szabó mesterséget tanulta Encsen.* Őt is a leventékkel vitték el 1944. december elején. Nem tudni, hogy merre járt, halálos tüdőbajjal érkezett haza, otthonában érte a halál. Nyughelye az alsófügödi régi temetőben található.

Következő hang

Emlékezzünk TREMBÓCZKI JÁNOSRA!

Élt 25 évet. Született 1918. augusztus 26-án Felsőfügödön. Eltűnt 1943. január 18-án. Édesanyja a *Szakács Mária*. Hivatásos katona volt, továbbbszolgáló őrmester, teljes elhivatottsággal a pálya iránt. A frontról neki is haza szállt minden gondolata, a családhoz, a paraszti élethez, a gazdálkodáshoz, a szomszédsághoz. Az otthoni hírek érdekelték. Néhány megmaradt tábori lapja a testvérei iránt érzett felelősségét mutatja, jó tanulásra biztatja *Laci* öccsét, *Mária* húgát is. Eltűnésének helye **Nikolajewka**, ideje 1943. január 18. Az ősi családi ház itt áll a templom mögött. Ma is Trembócziak lakják, József öccse és családja.

Együttesen

Ők voltak a fiak, az édesapák, a mi katonáink, leventéink, amíg köztünk éltek.

Ők a mi hősi halottaink, nevük az emlékoszlopon. Rájuk emlékezzünk.

AZ EMLÉKÜK LEGYEN ÁLDOTT!

Első hang

Véget ért a különleges névsorolvasás. Nem sirató éneket mondtunk, sokszor elsirattuk őket. Nem ismételtük mindazt, amit felekezeti lelkészeink oly hivatottan mondtak igehirdetésükben. Életükre emlékezve a múltat idéztük, azt a múltat, amely Magyarország történelmének oly tragikus, fájdalmas fejezete. Ennek része a mi fügödi, helyi történelmünk, saját múltunk. Nehéz, de szép örökség, féltő gonddal, igazi kincsként kell őriznünk. Ezt vállaltuk, ezt kívánja tőlünk emberségünk, keresztyén hitvallásunk, becsületünk, tiszteletünk egymás iránt, ősünk iránt. Ez a mi honszerelmünk kifejezése, gyakorlása, a tiszta, igaz hazaszeretet.

Befejezésül megismétljük Ady Endre indító verssorait, amely az emlékezés hatására már inkább megnyugtatóan, békítően érinti szívünket.

Együttessen

**Uram háborúból jövök én
Mindennek vége-vége:
Békíts ki Magaddal s magammal
Hiszen Te vagy a béke.**

2011. szeptember 15.